

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA SLOVENISTIKO

NIKA BAJEC

Kuhinjsko izrazje na Planini pri Ajdovščini

Diplomsko delo

Mentorica: red. prof. dr. Vera Smole

Univerzitetni študijski program prve stopnje:
Slovenistika

Ljubljana, 2012

Diplomsko delo posvečam pokojni mami.

Izvleček

Kuhinjsko izrazje na Planini pri Ajdovščini

Diplomsko delo vsebuje narečni tematski slovar vasi Planina, ki leži na južnih obronkih Vipavske doline, le nekaj kilometrov iz Ajdovščine. Na tem področju se govori notranjsko narečje primorske narečne skupine, blizu pa je meja s kraškim narečjem. Poleg tega so na govor vplivali stiki z drugimi jeziki – pojavljajo se izposojenke predvsem iz nemščine ter romanskih jezikov in narečij. Slovar zajema kuhinjsko leksiko, in sicer izraze za posodo, pribor, opremo ter prostore, ki so povezani s pripravo in shranjevanjem živil. Nastal je na podlagi vodenega pogovora z domačinko, ki sem ga zapisala v fonetični transkripciji. Delo v uvodu vsebuje še kratek geografski in zgodovinski opis vasi, predstavitev narečja ter opis zgradbe geselskega članka. Glavni namen je ohraniti narečne izraze, ki se počasi pozabljajo, vendar predstavljajo pomemben element kulturne dediščine Vipavske doline in lokalne identitete prebivalcev Planine. Med njimi so tudi poimenovanja, ki zaradi gospodarskega in tehnološkega razvoja v zadnjih desetletjih izgubljajo poimenovano predmetnost ali pa jih mlajši govorci nadomeščajo z drugačnimi, ko stopajo v stik z drugimi socialnimi zvrstmi slovenskega jezika.

Ključne besede: slovenska narečja, primorska narečna skupina, notranjsko narečje, narečni slovar, kuhinjsko izrazje, Planina pri Ajdovščini.

Abstract

Kitchen terminology on Planina near Ajdovščina

This thesis contains dialectal thematic dictionary of the village Planina, which lies on the southern slopes of the Vipava Valley, just a few kilometres from Ajdovščina. Notranjska dialect of Primorska dialectal group is spoken in this area, the frontier with karstic dialect is also very near. The speech was also influenced by contacts with other languages – there are some loanwords appearing from German language and Romance languages and dialects. The dictionary covers kitchen lexicology, namely expressions for kitchenware, cutlery, equipment and premises which are associated with the preparation and storage of foodstuffs. It is based on a guided conversation with a local woman, which I wrote down in a phonetic transcription. The introduction of the thesis contains a short geographical and historical description of the village, the presentation of the dialects and a description of the structure of the dictionary entry. The main purpose of the work is to preserve dialectal expressions, which are being slowly forgotten, but constitute an important element of cultural heritage of the Vipava valley and local identity of the inhabitants of Planina. Among these are expressions which have lost described objectivity due to economic and technological development in the recent decades; and some expressions which are being replaced by others among younger speakers when they interact with other social categories of the Slovene language.

Key words: Slovene dialects, Primorska dialectal group, Notranjska dialect, dialectal dictionary, kitchen terminology, Planina near Ajdovščina.

KAZALO VSEBINE

1	UVOD	1
1.1	NAMEN DIPLOMSKEGA DELA	1
1.2	ZGRADBA DIPLOMSKEGA DELA.....	2
1.3	PREDSTAVITEV INFORMATORKE.....	2
1.4	NAČIN ZBIRANJA GRADIVA.....	2
2	PREDSTAVITEV VASI PLANINA	3
3	GOVOR VASI PLANINA	5
3.1	FONOLOŠKI ZAPIS GOVORJENEGA BESEDILA – OPIS KUHINJE	6
4	UVOD V SLOVARSKI DEL	10
4.1	KRATICE IN KRAJŠAVE	11
4.2	ZNAKI IN SIMBOLI	12
5	SLOVAR KUHINJSKEGA IZRAZJA.....	14
6	ZAKLJUČEK	26
7	POVZETEK.....	27
8	VIRI IN LITERATURA	28
9	PRILOGE.....	29

KAZALO SLIK

Slika 1:	Planina.....	3
Slika 2:	Planina.....	4
Slika 3:	Karta slovenskih narečij.....	5

1 UVOD

V diplomskem delu sem se posvetila govoru vasi Planina, ki ležijo na obrobju Vipavske doline, jugovzhodno od Ajdovščine. Govor sodi v notranjsko narečje, ki je del primorske narečne skupine. Osrednje poglavje naloge predstavlja narečni slovar kuhinjskega izrazja.

Kuhinja je prostor, ki je v prvi vrsti namenjen pripravi, shranjevanju in uživanju živil. Pri tem naletimo na problem opredelitve kuhinje, saj je bilo, kot je že spoznala Špela Ledinek Lozej v delu *Stanovanjska kultura v Vipavski dolini: etnološki vidik razvoja in pomena kuhinje v 20. stoletju* (2011), razvrščanje in opredeljevanje prostorov v preteklosti drugačno kot dandanes. »V prvi polovici 20. stoletja so glavni bivalni prostor z odprtim ognjiščem in kasneje s štedilnikom v Vipavski dolini imenovali *hiša*, kuhinja v današnjem pomenu besede se je pojavila šele v drugi polovici 20. stoletja kot funkcionalno specializiran delovni prostor. Z odpiranjem kuhinje v bivalni del stanovanja konec 20. stoletja pa je le-ta postala sestavni del večjega bivalnega dela stanovanja.« (Ledinek Lozej 2011, str. 6.) Pri tem je pomembno, da je bila kuhinja kot prostor priprave obrokov tudi pomembno mesto tvorjenja skupnosti, komunikacije in socializacije. Kuhinja kot simbol ognjišča, doma, družine, toplote in varnosti je verjetno najpomembnejši prostor v vsakem domu. Je zborna mesto gospodinjstva, kjer se dnevno srečujeta vsaj dve generaciji. V kuhinji starejša gospodinja predaja svoje znanje mlajši, hkrati pa s tem neguje in prenaša pomembne elemente kulturne dediščine, zlasti znanje o pripravi domačih jedi in narečna poimenovanja, povezana s pripravo hrane.

1.1 NAMEN DIPLOMSKEGA DELA

Namen dela je bil posneti in zapisati kuhinjsko izrazje vasi Planina, pri čemer sem se omejila na kuhinjsko posodo, pribor, opremo in prostore, ki so povezani s pripravo in shranjevanjem živil. Glavni cilj je bil sestaviti narečni slovar kuhinjskega izrazja in zajeti tako tisto, ki ga pozna le še najstarejša generacija govorcev, kot tisto, ki ga rabi tudi mlajša generacija. S svojim delom želim ohraniti narečne besede, ki se pozabljajo oziroma jih mladi ne poznamo več, saj so zaradi tehnološkega razvoja izgubile svojo poimenovano predmetnost oziroma so jih nadomestila poimenovanja iz drugih socialnih zvrsti slovenskega jezika. Hkrati sem s pomočjo etimoloških in tujejezičnih slovarjev želela ugotoviti predvsem izvorni jezik in pomen v njem tistih prevzetih besed, ki jih *Slovar slovenskega knjižnega jezika* ne vsebuje.

1.2 ZGRADBA DIPLOMSKEGA DELA

V uvodu diplomskega dela sem predstavila informatorko in metodo zbiranja gradiva. Sledi geografski in zgodovinski opis vasi Planina. Krajevni govor sem umestila v narečje in narečno skupino ter predstavila temeljne značilnosti. Za ponazoritev govora sem zapisala del posnetega pogovora z informatorko, ki mi je opisala kuhinjo in njen razvoj.

Temu sledi glavni, slovarski del, ki je nastal na podlagi posnetega gradiva. Najprej sem predstavila sestavo slovarskih iztočnic, sledi seznam uporabljenih znakov in simbolov ter krajšav in oznak, ki sem jih uporabila v slovarju. Zadnje, osrednje poglavje predstavlja abecedni slovar kuhinjskega izrazja, ki sem ga oblikovala na podlagi izbora iztočnic iz posnetega gradiva in njihove slovarske obdelave.

1.3 PREDSTAVITEV INFORMATORKE

Pri zbiranju gradiva mi je pomagala Filipa Marc, z dekliškim priimkom Marc in vzdevkom Lipka, ki sem jo obiskala pri Fortunatovih v Gorenji vasi na Planini. Rojena je bila leta 1937 na Planini, očetu Planincu in materi, ki se je na Planino priselila iz Črnega Vrha nad Idrijo.¹ Gospa Lipka se je do šestega razreda šolala na Planini, naprej pa v Ajdovščini. Po poklicu je gospodinja, skrbi pa tudi za kmetijo. Skupaj z drugimi Planinkami sodeluje v Društvu gospodinj s Planine, ki vsako leto pripravi dramsko igro, s katero obujajo stare vaške šege in navade. Izdali so knjigo kuharskih receptov *Da ne bi pozabili ...* (2005) ter posneli več filmov o nekdanjem življenju na vasi. Poleg tega gospodinje sodelujejo s pripravo domačih jedi na številnih turističnih prireditvah.

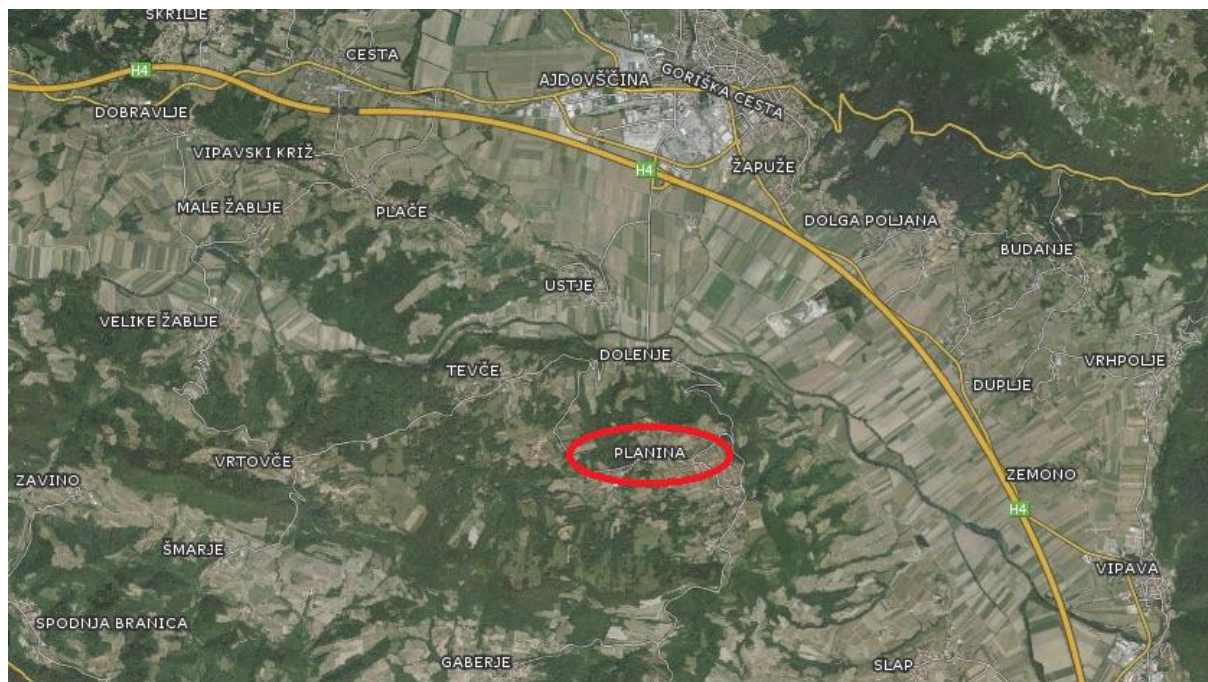
1.4 NAČIN ZBIRANJA GRADIVA

Pri izdelavi diplomskega dela sem uporabila dialektološko metodo zbiranja gradiva na terenu, pri čemer sem se poslužila avdio snemanja. Del gradiva sem pridobila s pomočjo vprašalnice (glej Priloga 1), katere osnova je bila Vprašalnica za kuhinjsko posodo in pribor (2010) Vere Smole, dopolnjena z vprašanji za lokalne posebnosti, ki sem jih spoznala s pomočjo doktorske

¹ Materin vpliv je nekoliko opazen v glasoslovju, zlasti v o-jevskih odrazih kratkega polglasnika, tudi drugotnega (iz a).

disertacije Špele Ledinek Lozej *Stanovanjska kultura v Vipavski dolini: etnološki vidik razvoja in pomena kuhinje v 20. stoletju* (2011). To vedenje mi je pomagalo tudi pri drugem delu, ko sem uporabila metodo vodenega pogovora in z njo pridobila gradivo o kuhinji, pohištvu ter prostorih, povezanih s hranjenjem in pripravo živil. Ta del sem zapisala v fonetični transkripciji (glej poglavje Fonološki zapis govornega besedila – opis kuhinje), ki sem jo pripravila z vnašalnim sistemom ZRCola, ki ga je na Znanstvenoraziskovalnem centru SAZU v Ljubljani razvil dr. Peter Weiss (dostopno na: <http://ZRCola.zrc-sazu.si>). Iz zbranega gradiva sem izbrala samostalnike in pridevnike, ki se nanašajo na kuhinjsko tematiko, ter iz tega oblikovala narečni tematski slovar. Pri sestavi gesel sem se zgledovala predvsem po delu Karmen Kenda-Jež *Shranli smo jih v bančah. Slovarski prispevek k poznavanju oblačilne kulture v Kanalski dolini* (2007).

2 PREDSTAVITEV VASI PLANINA

Slika 1: Planina (vir: <http://zemljevid.najdi.si/>)

Planina je razloženo naselje, ki leži na planoti z nadmorsko višino 284 m, jugovzhodno od Ajdovščine in ločuje Vipavsko dolino od Krasa. Planota je izrazito kraškega značaja, saj je tu veliko podzemnih jam in votlin, ki jih domačini imenujejo »zgoneče jame« (*Postojinsko okrajno glavarstvo* 1889, str. 191). Na jugu vas obrobajo vrhovi Velika in Mala Planina, Sv. Pavel, Avša, Škol, Trešunik in Ostri vrh. Hiše so strnjene v sedem gručastih zaselkov z

značilno oblikovanimi vaškimi jedri: Koboli, Gorenja vas, Britih, Dolenja vas, Marci, Štrancarji in Uštini. V Krajevno skupnost Planina, ki je pod okriljem Občine Ajdovščina, spada tudi bližnja vas Tevče. (*Da ne bi pozabili ...* 2005, str. 5.)

Slika 2: Planina (vir: <http://www.vas-planina.si/>)

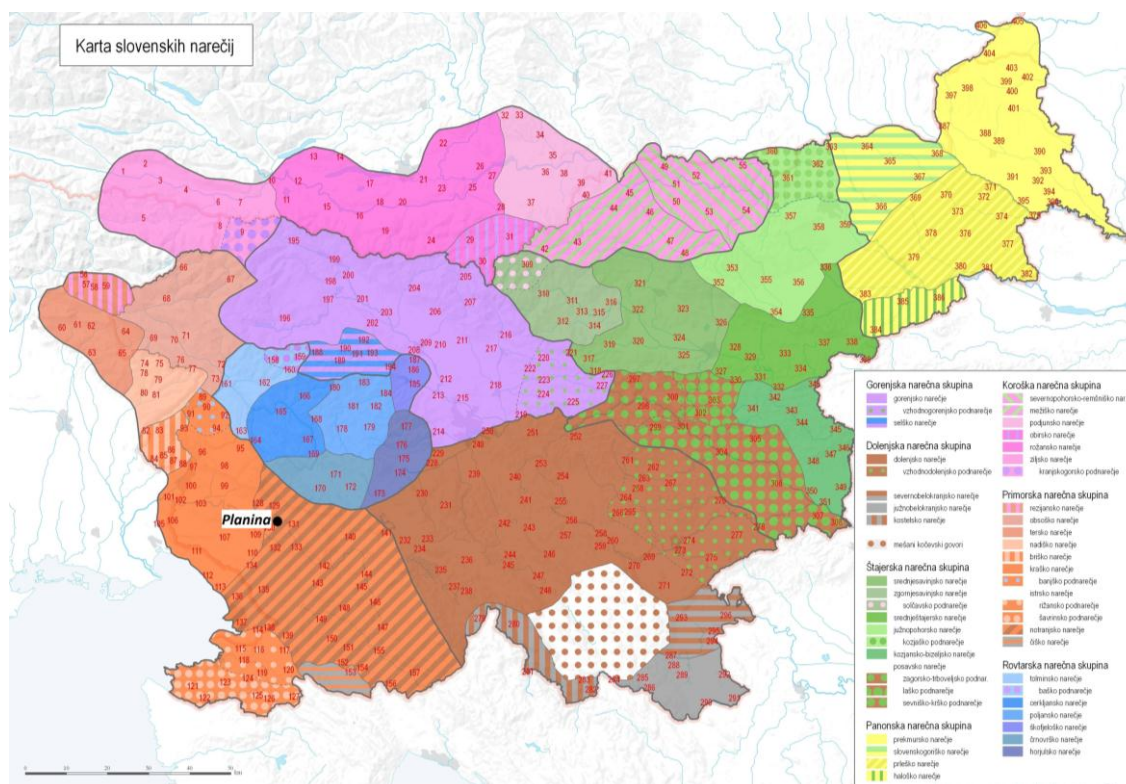
Po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije je leta 2002 na Planini živel 438 prebivalcev v 140 stanovanjih. O istem številu hišnih številk poroča tudi *Postojinsko okrajno glavarstvo* (1889), kjer je zapisano, da je bilo v »politični občini Planina«, ki je spadala pod Vipavsko dekanijo, po »zadnji ljudski štetvi« 722 prebivalcev, po »specialni štetvi« 5. avgusta 1882 pa 698 prebivalcev (*Postojinsko okrajno glavarstvo* 1889, str. 198). Iz teh števil je opazen demografski upad, ki ni nič nenavaden za naselja slovenskega podeželja, saj se le še malo ljudi preživlja s kmetijstvom, pa tudi otrok je manj, kot jih je bilo nekoč. Na Planini so tri cerkve: farna cerkev sv. Kancijana v Britihu, ob kateri rase Stara trta z mariborskega Lenta, ki je potomka najstarejše trte na svetu, cerkev sv. Pavla iz 13. stoletja, ki je sezidana na ostankih rimskega tabora, služila pa je tudi kot protiturški tabor in bila znana božja pot, ter cerkev sv. Marjete. Župniji sta priključeni še vasi Dolenje in Bačarji. Na Planini je med leti 1857 in 1972 s krajšimi vmesnimi prekinitvami delovala tudi šola, od takrat naprej pa se otroci vozijo v osnovno šolo v Ajdovščini, kjer so že prej obiskovali zadnje razrede. (*Da ne bi pozabili ...* 2005, str. 5–12.)

Prazgodovinsko gradišče Šanca na pobočju griča Sv. Pavla in keltsko grobišče na Studencu v Kobolih dokazujeta, da so na Planini ljudje živeli že v dobi Keltov. Pozneje so v Vipavsko dolino prišli rimski vojaki, ki so s seboj prinesli kostanj, sadno drevje in vinsko trto, ki so jo posadili v »plante« v Vinah pod Sv. Pavlom. Prav vinogradništvo je še danes najpomembnejša kmetijska panoga na Planini. (Prav tam, str. 6.)

3 GOVOR VASI PLANINA

Govor vasi Planina sodi v primorsko narečno skupino, in sicer v notranjsko narečje. To narečje »se govori na področju srednje in zgornje Vipavske doline na severu, do Planinskega polja in Sneznika na vzhodu in vse do Trsta na zahodu« (Smole 2001, str. 37). Po izvoru je to jugovzhodno narečje, saj ima vse starejše razvojne značilnosti dolenskih narečij. Šele kasneje, po upravno-politični preureditvi in spremenjenem toku prometa, je prišlo pod primorske inovacijske vplive. Notranjsko narečje družita z ostalimi primorskimi narečji novjši razvoj in slušni vtis, dinamično naglaševanje pa ga loči od dolenskih narečij. (Logar 1993, str. 124–125.)

Blizu Planine poteka meja notranjskega narečja s kraškim, le nekaj kilometrov stran že leži vas Šmarje, kjer govorijo kraško narečje, ki je notranjskemu najbližje. Narečji ločuje stara cerkvenoupravna meja, najverjetneje iz 11. stoletja (prav tam, str. 6).

Slika 3: Karta slovenskih narečij (Vir: http://bos.zrc-sazu.si/c/Dial/Ponovne_SLA/P/02_2_Osnovna_karta.JPG.jpg)

3.1 FONOLOŠKI ZAPIS GOVORJENEGA BESEDILA – OPIS KUHINJE

Čas zapisa: 7. julij 2012

Kraj zapisa: pri informatorki doma – vas: Planina; zaselek: Gorenja vas; pošta: Ajdovščina; občina: Ajdovščina

Pripoveduje: Filipa (Lipka) Marc

Posnela in zapisala: Nika Bajec

Legenda: N – Nika Bajec, L – Lipka Marc

N: *Bi mi povedali, kaj je bilo v kuhinji včasih – recimo, na čem ste kuhali?*

L: P're:j so ble oγ'ni:šča, ma še p're:j, 'nje: – 'ja:, 'jə:s se-jx s'po:unəm – in 'pɥo:le so zə'či:əli špon'ye:rti.

N: *Na drva najbrž?*

L: Nə 'də:rva, ɥ'sje:. 'Jənu 'pɥo: so zə'či:əl 'ti:sta ɥoγ'ni:šča 'ɥə:n 'mje:ɾat in so 'de:ɹli nə s're:ɹdo 'ta:ke ve'li:ke špon'ye:ɾte po kme'ti:jex, 'nje:. In 'to:m je b'lu: pret'ru:ər zə 'pje:ɾt, se jə 'rje:ɾklu pret'ru:ər, 'jənu, jən 'ɥɥo:r so bli 'ri:nki in 'to:m – in na 'kɥo:nc jə 'bu: tak kot'li:č 'nu:ətər, u'de:ɹlən, 'ɥə:ndi je b'lu: za 'ɥɥo:rko 'vo:do. In 'pɥo:le po 'ti:stəm se j-pa zə'či:əla 'le:ɾrika, p'li:n in tu ... 'tu: pej že 've:ɹš.

N: *No, ampak kako rečete zdaj temu vi, tem ki so na elektriko? Lih tako špargert?*

L: Nə 'le:ɾriko špo.. 'kyxəm na 'le:ɾriko, 'kyxəm na p'li:n, jenu 'kyxəm nə 'də:rva, 'rje:čmo, t'ku:, 'nje:.

N: *Krušno peč ste imeli kdaj?*

L: 'Ja:, sej je immo 'še.

N: *Kako ji rečete?*

L: 'Pi:əč zə k'ru:x.

N: *Kako pa se pravi tem rečem, s katerimi se je ometalo to peč ali pa kruh stavilo noter?*

L: Lo'paɪr zə 'nu:ətər s'taɪut, 'njeɪ. Zo 'ti:stu 'uə:ɣle 'uə:n pos'tə:ɾɣət, je bla ɣ'ri:əbəlca ino zo 'puo: še zə po'mje:st, de je blu 'či:stu, se je nə'r'di:lu zə 'lu:bje, k-se s'le:ĩče, kor.. 'tyrško, 'njeɪ, s'le:ĩčeš k'lai:se s 'ti:zɣa u'ly:bje, se jə z'vi:əzəlu u'ko:p, 'ta:ke 'šuo:pe in 'puo: se je 'de:ĩlu, se jə pər'vi:əzəlu na-n 'ko:uc al pej nə 'muo:čən d'raɪt in s 'ti:stəm se jə po'mje:lu 'və:n. 'Ma se-j p'rej zmo'či:lu, də se 'ne:ĩ, de nej zəɣo're:ĩlu ʊsje u'ko:p, 'njeɪ.

N: *In kako ste rekli temu?*

L: Vo'mje:lu.

N: *Kakšne omare ste pa imeli v kuhinji?*

L: Zə'či:ətka so ble 'sa:m po'li:ce, so ble zə'ɣə:rnene zə z zə've:ĩso, 'rje:čmo, 'njeɪ, eni pa tyt 'ne:ĩso 'me:ĩl 'ne:č. In nə 'ti:stix po'li:cox s'puo:dej so ble po'su:əde, nə 'və:ɪxi jə blu, so bli pa šte'na:ki zə 'vo:do, 'ško:f zə 'vo:do – se-j no'si:lu, 'ne:ĩ blu u 'xi:šex 'vo:de. Inu 'puo:le so zə'či:əl pa vo'ma:re. Ta'pər so jix ʊzi'da:vli u 'zi:t, 'njeɪ, 'nu:ətər – so bli 'ta:ki 'me:tərski, 'me:tərski zi'do:vi, 'njeɪ, jən 'puo: se-jə z'mi:əri bəl po'za:bləlu. 'Puo: so zə'či:əle prou 'ta:ke, ku so z'dej, 'rje:čmo po s'ta:ɾəm 'uoma:re in 'puo: so zə'či:əle pa te vi'si:əče in 'tuɪ.

N: *Kako se je pa reklo vitrini za posodo?*

L: 'Jaɪ, 'ti:st je blu s 'ši:pmi 'beɪl. Vi'tri:na.

N: *Ne kredenca?*

L: Ko'kuɪ?

N: *Kredenca.*

L: Ja 'tyt, və'beɪj bə'se:ĩdi so b'leɪ. 'Jaɪ, kre'deɪnca, 'jaɪ.

N: *Predal ... kako ste rekli?*

L: 'La:dəlc.

N: *Kako pa polica na steni? Kako rečete? Polica ali kako drugače?*

L: 'Njeɪ, dər'ɣa:č se-j 'rje:klu.

N: *Stelaža mogoče?*

L: 'Jaɪ, 'tyt sto'la:že so b'leɪ. A'jaɪ, po'li:ca, sto'la:ža, sej d'ru:zɣa 'ne:ĩ blu.

N: *Se je kako posebej reklo polici, ki je bila za sklede na steni?*

L: Sk'le:ɪdnik.

N: *Kje se je pa živila, žito, moko in tako spravljalo? Kam ste spravili?*

L: 'Tu: so bli š'pa:jzi.

N: *V špajze?*

L: 'Ja:, ma 'rje:čmo, 'təm je bla 'bel 'ta:ka x'ra:na, k-je blu bel x'lodnu, 'rje:čmo 'ma:st, bul ən 'ta:ku, jən zə 'ži:tu so b'li:, se-j 'rje:klu no 'ka:šči, 'nje:, so bli n-d'ru:ɣi prəs'tu:əri in so bli 'ta:ki 'ba:nki, 'nje, 'ta:ke ve'li:ke po'su:əde in so 'me:le, se je ʊətk'ri:lu 'ɣu:ɔr 'ti:st pok'ro:ɥ in 'nu:ətər jə blu 'ti:stu 'ži:tu, 'rje:čmo, 'a:nəm prə'da:li jə bu 'ja:čmən, d'ru:ɣmu ušə'ni:ca, t'ri:ətmu jə blu 'tyrsca, ko'ru:za, 'nje:. Tə'ku:, 'sa:k po 'su:ɔ:jix z'mo:žnostix so nər'di:li, 'nje:.

N: *Kaj pa hram? Kaj rečete hram vi ali kako drugače?*

L: X'ro:m.

N: *Kaj se je tam tudi ...?*

L: Ma 'to:m je – 'ja:, roz'li:čnu. Z'de:j 'e:ni, če so 'me:l sam 'to:m x'lo:dnu 'nu:ətər, so tyt mes'ni:no 'da:l 'du:ɔ:l, pər'su:te, 'ma:st in 'ta:ku, dər'ɣa:č x'ro:m jə pa 'sa:m zə 'vi:nu.

N: *Prej [pred pogovorim] ste zaboj omenili. Kako se je reklo?*

L: 'Ki:šta. 'Tu: jə 'ki:šta, 'nje: [pokaže na lesen zaboj s pokrovom].

N: *In kaj ste dali noter?*

L: No 'tə:x 'ki:štox je blu tyd – roz'li:čnu jə b'lu:. 'A:ni so 'de:ɪl 'ru:əbo, vob'le:ɪko, če če-j b'lu: od've:č, al pej 'tydi tu še'ni:co, 'al 'al, 'nje:, rəz'li:čnu j-b'lu: ʊ 'te:x 'ki:štox.

N: *Kako so pa stoli?*

L: Kond're:ɪɣa.

N: *Pa miza?*

L: 'Mi:za j-bla pej 'mi:za.

N: *Še kaj drugega, kjer se je sedelo?*

L: Kond'reiγe, s'tuoli, klo'pi: – dər'γa:či 'ne:ĩ-blu. 'Ja:, 'rje:čmo, če 'ne:ĩ-blu klo'pi:, so bli 'kə:šni 'čuo:ki, 'nje:, tə'ku: zə se lix u'si:ətt. 'Tu:-j blu 'zu:nej.

N: *Kaj ste pa na mizo dali za pogrnit?*

L: Zə zə'či:ətkə se nej 'ne:č p're:j še poγ'ri:nelu. 'Puo:le so pej zə'či:əli – 'ma se-jə 'sa:m uəb nə'de:ĩləx 'de:ĩlu.

N: *In kako ste rekli temu?*

L: 'Pə:rt.

N: *Ti kaj so, ti mičkeni [pokaže manjši prt na mizi], bolj lepi, taki kot ga imate zdaj?*

L: 'Tu: so bli pər'ti:čki.

N: *Po tleh v kuhinji, kaj ste rekli da je?*

L: Po'do:vi. Lə'si:əni, 'nje:. 'Sa:m əə 'puo: – 'e:ni so 'me:ĩl tut 'sa:m ce'mə:nt – in 'puo: se-j 'de:ĩl po'do:ve – 'sa:m po'do:ve jə b'lu: 'mu:čnu 'ti:stu 'ri:bət s kər'ta:čo in po ko'le:ĩnox 'xu:ətt.

N: *In kaj se je potem dalo?*

L: In 'puo: se je 'ti:stu, se je spremə'ni:lu, se-j 'da:l 'te:ve, p'lo:ščice, škər'li:ce.

N: *V čem ste pa posodo pomivali? Mislim, kje ste pomivali?*

L: So ble sk'le:ĩde, 'ta:ke bel və'li:ke, jən 'tom se-j əə z me't'li:co, 'nje:, kə je blu – 'fa:jn u're:ĩla uo:da jə 'mo:uγla 'be:rt, kər 'ne:ĩ-blu 'te:ix p'ra:šku 'ne:č. In če jə blu u'ma:zənu al 'ta:ku, smo 'de:ĩli pə'pi:əu. Jən 'ti:s se-j 'z-e:no 'muo:kro 'cu:no sp'ri:m., si š'la: u pə'pi:əu in s 'ti:stəm se jə və'γa:rəlu. Jənu in še 'do:ns jə 'bu:ĩši čis'ti:rlu 'ti:stu, 'ku:kər jə 'ti:stu, k-xa 'kypiš tom. 'Re:ĩs! Al pej 'rje:čmo, 'kuo:tu zə po'li:ənto, 'nje:, 'ti:st se je s 'pe:ĩskom 'ri:bəlu, də se-j s've:ĩtu – 'tu: so bli bək'ri:əni 'kuo:tli, 'nje:. 'Tu: se jə 'na:jveč s-'pe:ĩskom inu 'e:ni so pa 'de:ĩl 'ki:s jənu 'so:u. 'Sa:m če 'ne:ĩs 'fa:jn 'ti:stu uəp'ra:la, so 'rje:kli, də jə 'vo:uγk – jə 'ra:təlu zə'lje:nu uə'ku:li. 'Ti:s se jə 'mo:uγlu tə'ku: s've:ĩtt, zə po'li:ənto.

N: *Kako ste pa vodo nosili k hiši?*

L: U š'ka:fəx nə γ'la:vi, 'muo:ški so 'me:ĩl pej nə 'ra:mox 'ta:k 'ko:uγ in nə 'kuo:nci so 'me:ĩl 'ta:ke d've:ĩ 'ki:ətni 'duo:l in š'tə'na:ke 'γuor. In 'tu: se-j 'rje:klu cin'γu:la. 'Tu:, k-se jə xo'di:lu u stə'dje:nce, 'nje:, 'ti:sti kə 'ne:ĩso m. – 'e:ni so pa že 'me:ĩl do'ma: š'ti:ərne in 'ti:stix š'ti:ərən so

ble 'ta:ke s'ta:re 'pu:mppe, se-j 'pu:mpəlu 'və:n. Al pej no vrə'tje:nu. Se-j spus'ti:l štə'nark 'nu:ətər, 'nje:, se-j zə'ji:əlu, jən s-pərvər'te:ɪla no 'ki:ətɪni s'pe:ɪt 'ɣu:ɔ:r, si prə'li:la ɯ d'ru:x štə'nark in s-'nje:sla ɯ 'xi:šo. Ma 'tu:, 'ti:skot jə blu še 'ma:lu 'te:x š'ti:ərən, se je 'na:jveč xo'di:lu x stə'dje:ncom 'i:skot 'u:ɔ:do. In 'to:m je na ɣ'la:vi – 'na:jveč se-j no'si:l – 'ži:ənske ɯ'sje: na ɣ'la:vi, u š'ka:fox. P're:j so bli še lə'si:əni, 'pu:ɔ:le se je do'bi:l pa že 'ti:ste emaj'li:ərəne. 'Ve:ɪš 'ke:j je e'ma:ɪl? 'Be:ɯ 'nu:ətər jən 'u:ənix, se rəz'bi:je 'tydi, 'no:.

4 UVOD V SLOVARSKI DEL

Gradivo za slovar je nastalo na podlagi 35 minutnega zvočnega posnetka. Iz dobljenega gradiva sem izbrala samostalnike in pridevnike, ki se nanašajo na kuhinjsko tematiko. Tako sem dobila 121 narečnih iztočnic. Geselski članek je sestavljen iz glave ter razlagalno-ponazarjalnega in dokumentarnega razdelka. Nekatera gesla so opremljena še z besednozveznim in sopomensko-dvojničnim razdelkom, vodilkami ter izvorom besede.

Geselska glava sega do vključno kvalifikatorja, ki določa besedno vrsto. Najprej je navedena poknjižena iztočnica, za znakom ▶ pa ji sledi narečna ustreznica, zapisana v fonetični transkripciji. Geslo je zapisano v osnovni obliki z morebitnimi dvojnicami, dodani pa sta ena oziroma dve neprvi slovarski obliki – pri samostalniku roditeljski ednine, pri pridevniku pa obliki za ženski in srednji spol. Na koncu prvega dela gesla je naveden slovnični kvalifikator, ki označuje besedno vrsto. Pri pridevniku je to okrajšava besedne vrste (prid.), pri samostalniku pa ga nadomešča kratica za spol (m/ž/s).

Razlagalno-ponazarjalni razdelek je sestavljen iz knjižne ustreznice z razlago pomena in iz ponazarjalnega gradiva, če je bilo na posnetku ob besedi ustrezno sobesedilo. Knjižne ustreznice v razlagalnem razdelku sem uskladila z ustreznimi gesli iz *Slovarja slovenskega knjižnega jezika*. V nekaterih primerih stoji pred knjižno ustreznico označevalnik – slabšalno, starinsko ali manjšalnica. Cel razlagalni razdelek je v ležečem tisku, razlaga pa je zamejena s pokončnim oklepajem. Če narečna beseda nima knjižne ustreznice, je pripisana samo razlaga. Pri geslih, kjer je pomenov več, je vsak od njih označen s številko (1, 2). Temu sledijo ponazarjalni primeri, ki jih uvaja dvopičje. To so odlomki posnetega pogovora, ki sem jih zapisala v fonetični transkripciji. Pri nekaterih iztočnicah takega gradiva nisem imela na voljo, če pa je primerov več, so med seboj ločeni z znakom ▪.

Naslednji je besednozvezni razdelek, ki je neobvezen. Uvaja ga znak ●. V tem razdelku je najprej poknjižena oblika besedne zveze, zapisana z velikimi tiskanimi črkami, sledi knjižna ustreznica v ležečem tisku, za dvopičjem pa je narečna ustreznica, zapisana v fonetični transkripciji.

Sledi dokumentarni razdelek, ki ga uvaja znak □. Najprej sem preverjala obstoj obravnavane iztočnice v *Slovarju slovenskega knjižnega jezika*. Če je slovar ne vsebuje, je dodan podatek o vsebovanosti iztočnice v drugih slovarjih. Prvi je *Slovenski etimološki slovar* Marka Snoja, sledita mu Pleteršnikov *Slovensko-nemški slovar* in Bezlajev *Etimološki slovar slovenskega jezika*. Če slovar vsebuje sorodno besedo z istim pomenom, kot ga ima obravnavana iztočnica, je ta beseda zapisana ob kratici slovarja.

Če iztočnica ni obravnavana v nobenem izmed slovarjev, vsebuje geselski članek tudi podatek o izvoru, če sem le-tega našla. Uvaja ga znak ①, podatek pa je zapisan v oglatem oklepaju. Izvor sem preverjala v že omenjenih etimoloških slovarjih ter Debenjakovem nemško-slovenskem slovarju, Šlenčevem italijansko-slovenskem slovarju, Brecljevem furlansko-slovenskem slovarju in Jurančičevem srbsko- ali hrvaško-slovenskem slovarju (gl. Viri in literatura).

Zadnji del geselskega članka predstavljajo sopomensko-dvojnični razdelek in vodilke, ki stojijo za znakom ■. Sopomensko-dvojnični razdelek uvaja znak ≡, vodilke pa znak ⇨.

4.1 KRATICE IN KRAJŠAVE

▸	uvaja narečno iztočnico
▪	stoji med ponazarjalnimi primeri
●	uvaja besednozvezni razdelek
•	v besednozveznem razdelku stoji med posameznimi besednimi zvezami
1, 2	pomen 1, 2
□	uvaja dokumentarni razdelek
①	uvaja izvor besede
■	uvaja sopomensko-dvojnični razdelek in vodilke
⇨	glej, primerjaj

☐	sopomenka
+	v slovarskem delu je enaka iztočnica
~	iztočnici se pomensko ne prekrivata
–	v slovarskem delu ni ustrezne iztočnice
p1, p2 ...	1., 2. ... pomen v SSKJ ustreza pomenu iztočnice
xxx	zamejevalni del razlage
‘xxx’	pomen
[← xxx]	(za znakom ①) izhaja iz
Ø	ničta končnica

4.2 ZNAKI IN SIMBOLI

Slovnični podatki

m	samostalnik moškega spola
ž	samostalnik ženskega spola
s	samostalnik srednjega spola
mn	množina
prid.	pridevnik

Označevalniki

slabš.	slabšalno – zaničljiva, prezirljiva beseda, pomen ali zveza
star.	starinsko – beseda, pomen ali zveza, ki je bila nekoč splošno rabljena, danes pa jo rabi le še starejša generacija
manjš.	manjšalnica
in	stoji pred enakovredno dvojnico

Kratice v dokumentarnem razdelku

SSKJ	<i>Slovar slovenskega knjižnega jezika</i> (elektronski vir)
SES	Marko Snoj: <i>Slovenski etimološki slovar</i>
Plet.	Maks Pleteršnik: <i>Slovensko-nemški slovar</i>
Bez.	France Bezljaj: <i>Etimološki slovar slovenskega jezika</i>

Deb.	Doris, Božidar in Primož Debenjak: <i>Veliki nemško-slovenski slovar</i>
Šle.	Sergij Šlenc: <i>Veliki italijansko-slovenski slovar</i>
Brec.	Marijan Brecelj: <i>Furlansko-slovenski slovar</i>
Jur.	Janko Jurančič: <i>Srbsko ali hrvaško slovenski slovar</i>
prim.	primerjaj
sln.	slovensko
nem.	nemško
it.	italijansko
furl.	furlansko
rom.	romansko

Kvalifikatorji iz SSKJ

knjiž.	knjižno
redko	redko
nižje pog.	nižje pogovorno
pog.	pogovorno
ekspr.	ekspresivno
nar.	narečno
etn.	etnografija, etnologija
žarg.	žargonsko

5 SLOVAR KUHINJSKEGA IZRAZJA

A

aluminijast ▶ alu'mi:nəst -a -u prid. *aluminijast* [L] SSKJ +

B

bakren ▶ bək'ri:ən -a -u prid. *bakren*: 'tu: so bli bək'ri:əni 'kuo:tli, 'nje: [L] SSKJ p1

bank ▶ 'ba:nk -a m |večja skrinja za shranjevanje živil, predvsem žit|: so bli 'ta:ki 'ba:nki, 'nje:, 'ta:ke ve'li:ke po'su:əde in so 'me:le, se je uətk'ri:lu 'ɣuo:r 'ti:st pok'ro:u in 'nu:ətər jə blu 'ti:stu 'ži:tu [L] SSKJ ~, SES –, Plet. –, Bez. – ① [← nem. *Bank* 'klop, pult, miza' (Deb.)]

bet ▶ 'bət -a m *bet* |leseno orodje, podobno kiju|: ma 'nje 'bət, 'ka:jst vej̃m, ku no 'to:ũkalu je blu 'duo:l, ma 'ja:, ku en 'bət je blu: [L] SSKJ p1

broka ▶ b'ro:ka -e ž vrč 1 |trebušasta posoda z ročajem, navadno ožjim grlom, zlasti za nalivanje| 2 star. |del umivalne garniture, navadno iz porcelana|: ma 'ja:, 've:jš 'ke:j so ble b'ro:ke 'košon'bu:ət? – 'ne:j-blu 'vo:de in ne ko'pa:lnice in jə b'la:, 'rje:čmo u 'suo:be se jə 'de:ilu 'ta:ke və'li:ke sk'le:ide pərc'la:nəste in 'ɣuo:r jə bu po'du:əbnu 'te:m, ɣ'li:x s'ta:kya por., komp'le:t, 'nje:, in 'ti:stu jə bla b'ro:ka zə 'vo:do [L] SSKJ –, SES –, Plet. – ① [← it. *brocca* 'vrč' (Šle.)] ■ ⇒ vrč, buča

buča ▶ 'byče -e ž buča |trebušasta posoda z ročajem, navadno ožjim grlom, zlasti za nalivanje|: ki jə 'ti:sta 'byče [L] SSKJ p2 ■ ⇒ vrč, broka

C

cajna ▶ 'ca:jna -e ž cajna |manjša pletena košara s polkrožnim ročajem in z neravnim dnom|: kə smo no'si:li ko'si:lu u nə 'ni:ve in u 'nu:əɣrəde, smo 'de:ili u 'ca:jne al 'kuo:š al 'jə:rbəs – 'ko:lkər jə blu əl'di:, 'nje: [L] SSKJ +

cedilo ▶ cə'di:lu -a s *cedilo* |luknjičasta priprava za precejanje tekočin in odcejanje|: kə u ɣo'li:do se jə 'mo:uzlu in 'puo:le si z'li:la u štə'na:k, də s-precə'di:la s'ku:s cə'di:lu [L] SSKJ +

cingola ▶ cin'ɣu:la -e ž |priprava za nošenje dveh veder|: 'muo:ški so 'me:il pej nə 'ra:mox 'ta:k 'ko:uɔ in nə 'kuo:nci so 'me:il 'ta:ke d've:i 'ki:ət̃ni 'duo:l in štə'na:ke 'ɣuo:r. In 'tu: se-j rje:klu cin'ɣu:la [L] SSKJ –, SES –, Plet. ~

cunja ▶ 'cyna -e ž *cunja* |kos blaga za brisanje ali čiščenje; krpa|: 'ma:, kar s 'cyno si p'ri:mla nə ŋ'ba: kr..., nə ŋ'ba: 'ru:əče [L] SSKJ p1

Č

čok ▶ 'čuo:k -a m *čok* |nerazsekan večji kos debla|: 'ja:, 'rje:čmo, če 'ne:ɨ-blu klo'pi:, so bli 'kə:šni 'čuo:ki [L] SSKJ p1

črepinja ▶ če'pi:ne -e ž 1 slabš. *posoda* 2 *črepinja* |košček razbite lončene, steklene posode|: ja t'ku:, ma te če'pi:ne t'lje:, 'po:uxna 'xi:ša tex če'pi:n [L] SSKJ +, SES –, Plet. + [] ⇒ posoda

D

deska ▶ 'de:ska -e ž *kuhinjska deska* |navadno lesena plošča za rezanje v kuhinji| [L] SSKJ + []
[] dilca

dilica ▶ 'di:lca -e ž *kuhinjska deska* |navadno lesena plošča za rezanje v kuhinji| [L] SSKJ + []
[] deska

dopja ▶ 'do:pje -e ž |dvolitrski posoda za tekočine, navadno za vino| [L] SSKJ –, SES –, Plet. –, Bez. – ① [← it. *doppio* 'dvojen, dvakraten, dvakrat tolikšen' (Šle.)]

F

fiertoh ▶ 'fi:ərtɔx -a m *predpasnik* |vrhnje, navadno zaščitno oblačilo, ki pokriva sprednji del telesa| [L] SSKJ –, SES –, Plet. – ① [← avstr. nem. *Fürtuch* 'predpasnik']

flaška ▶ f'la:ška -e ž *steklenica*: ki ja 'ti:sta f'la:ška [] nə'va:dne f'la:ške [L] SSKJ nižje pog. *steklenička*

flaškon ▶ fləš'ku:ən -a m *flaškon* |velika opletena trebušasta steklenica, pletenka| [L] SSKJ pog.

frakelc ▶ fra:kəlc -a m *frakelj* |kozarec za žganje za osmino litra|: fra:kəlc ja zə ž'ya:jne [L] SSKJ ekspr.

G

glaz ▶ γ'lo:š -ža m *kozarec* [L] SSKJ nižje pog.

golida ▶ ɣo'li:da -e ž *golida* |posoda za molžo|: je bla ɣo'li:da, 'nje:, kə u ɣo'li:do se jə 'mo:ɥzlu in 'puo:le si z'li:la u štə'na:k, də s-precə'di:la skus cə'di:lu [L] SSKJ +

grdela ▶ ɣər'de:ila -e ž |rešetka za pečenje nad žerjavico|: z'de:j so ɣər'de:ile jən ros., tisti, 'ke:j so, roš'ti:lji al nə 've:im kej, 'ma kər ta 'mu:əda jə 'pə:ršla 'puo: ɥət təm 'duo:l, z 'ju:ɣa 'xuor, 'nje:, sə t'lje: ne:j blu 'te:ɣa [L] SSKJ –, SES –, Plet. –, Bez. – ① [← ben. *gradelle* (tudi dial. hr. *gradele*) 'mrežasti raženj, rebrasti raženj', (Jur.)] ■ ⇒ roštilj

grebljica ▶ ɣ'ri:əbəlca -e ž *grebljica* |priprava za razgrebanje žerjavice, pepela|: zo 'ti:stu 'uə:ɣle 'uə:n pos'tə:ɣət, je bla ɣ'ri:əbəlca [L] SSKJ +

H

hram ▶ h'ro:m -a m *hram* |prostor za hranjenje vina|: dər'ɣa:č x'ro:m jə pa 'sa:m zə 'vi:nu [L] SSKJ p1 nar.

J

jerbas ▶ 'jə:rbəs -a m *jerbas* |okrogla košara z ravnim dnom in navadno z majhnima ročajema|: k-smo no'si:li ko'si:lu u – nə 'ni:ve in u 'nu:əɣrəde, smo 'de:ili u 'ca:jne al 'kuo:š al 'jə:rbos – 'ko:lkər jə b'lu: əl'di:, 'nje:. Z'de:j, če je blu 've:č əl'di:, jə bu tak 'jə:rbos 'vje:lk in se jə 'nu:ətər 'de:il u'suo: tisto mo'ni:əstro al kar jə b'lu:, jənu u'sje:, kar jə blu pot're:ibnu, 'nje:, 'ta:lərje, ž'li:ce, 'vi:lce, 'te:ve – 'ka:r jə blu zə 'to:m zə 'do:t [L] SSKJ +

K

kangula ▶ 'ka:nyula -e ž slabš. *vedro*: so ble 'ka:nyule, 'ma so ble t'ku, 'mo:jn u're:jdne ku štə'na:k – 'ti:sta 'ka:nyula 'to:m, 'nje:, to'ku: [L] SSKJ –, SES –, Plet. –, Bez. – ① [← sln. *kangla* (SSKJ)]

kanta ▶ 'ka:nta -e ž *kanta* |večja posoda, navadno s pokrovom|: 'ka:nta pa ima 'ti:st pok'ruo:u nə 'və:rxi, də pok'ri:jəš. 'Tu: jə blu tyt, če-s šou po m'le:iku u kəšno 'xi:šo, 'nje:, al pej se jə no'si:l u mle'ka:rno [L] SSKJ nav. ekspr.

kastrola ▶ kost'ru:əla -e ž star. *kozica* [L] SSKJ nižje pog. ■ ≡ kozica

kašča ▶ 'ka:šče -e ž *kašča* |prostor za shranjevanje žita|: zə 'ži:tu so b'li:, se-j 'tje:klu no 'ka:šči, 'nje: [L] SSKJ +

keramičen ▶ ke'ra:mičən -čna -čnu prid. *keramičen*: na'va:dni 'lʷo:nci al pej so b'li: p're:j, prou po s'ta:rəm so b'li: ke'ra:mični [L] SSKJ +

kišta ▶ 'ki:šta -e ž *zaboj*: rəz'li:čnu j-b'lu: ʷ 'te:x 'ki:štox [L] SSKJ nižje pog.

klop ▶ k'lu:əp klo'pi: ž *klóp* |*podolgovata lesena, kamnita priprava z nogami, podstavki za sedenje (več oseb)*|: 'ja:, 'r̥je:čmo, če 'ne:ɟ-blʷ klo'pi:, so bli 'kə:šni 'čʷo:ki [L] SSKJ +

kocelj ▶ 'kʷo:cu -la m *kocelj* |*koruzni štor*|: kəšən'bʷo:t so bli 'kʷo:cli ʷədi 'tə:ršce, ʷət ko'ru:ze, k-se jə ʷo'žə:rʷu 'ti:stu in se jə prelo'mi:lu, 'ma:l se jə po'či:stlu in s 'ti:stəm se jə zə'pi:ərʷu 'ta:ke f'la:ške, /.../ s 'kʷo:cləm [L] SSKJ nar. zahodno

kofetera ▶ kofe'tje:ra -e ž |*ročka iz treh delov za pripravo filtrirane kave*|: 'ja:, z'de:j so 'ti:ste kofe'tje:re, 'nje:, 'ma: jəst 'i:mam 'sa:m 'lʷo:nčke, z'mje:rej [L] SSKJ –, SES –, Plet. –, Bez. –
① [← it. *caffettiera* 'kavni lonček, kavna ročka' (Šle.)]

koleček ▶ ko'li:əščək -čka m *koleček* |*priprava z valovitim rezilom za rezanje testa*|: 'ja:, zə š'tra:ube jə blu, zə – 'ja:, ko'li:əščək jə, 'ja: [L] SSKJ ~

kondrega ▶ kond're:ɟa -e ž *stol*: kond're:ɟe, s'tʷo:li, klo'pi: – dər'ɟa:či 'ne:ɟ-blʷ. [L] SSKJ – SES –, Plet. – ① [← it. *cadrega* iz lat. *cathedra* (Bez.)] ■ ■ stol

korec ▶ 'kʷo:rc -a m *korec* |*posoda z dolgim ročajem za zajemanje vode*| [L] SSKJ +

kotel ▶ 'kʷo:tu -tla m *kotel* |*velika, navadno okrogla ali valjasta kovinska posoda za kuhanje, segrevanje*|: 'ti:stu, k-jə vi'se:ɟlu, k-jə blu zə po'li:ənto, jə bu 'kʷo:tu – k-se-j po'li:ənto 'kyxəlu 'ɣʷo:r, 'nje: • KOTEL ZA POLENTO *kotel za polento*: 'kʷo:tu zə po'li:ənto • ŽGANJARSKI KOTEL *žganjarski kotel*: ž'ɟa:jnərski 'kʷo:tu: 'ja:, 'tu: je biɟ 'kʷo:tu al pej 'ta:k 'vi:əlk 'kʷo:tu, ž'ɟa:jnərski smo 'r̥je:kli, k-jə blu – se jə nalo'ži:lu 'dʷo:st 'nu:ətər, se je pok'ri:lu in z'dʷo:lej je blu po'si:əbnu ku'ri:šce za 'ti:stu – 'tu:-j biɟ 'kʷo:tu za prəš:čəm 'kyxət • KOTEL ZA PRAŠIČEM KUHAT *kotel za prašiče*: 'kʷo:tu zə prə'si:čəm 'kyxət [L] SSKJ pl

kotlič ▶ kot'li:č -a m manjš. od *kotel*: in na 'kʷo:nc jə 'bu: tak kot'li:č 'nu:ətər, u'de:ɟlan, 'ʷə:ndi je b'lu: za 'ɣʷo:rko 'vo:do [L] SSKJ pl

kozarec ⇒ glaž

kozica ▶ ko'zi:ca -e ž *kozica* |okrogla nizka posoda za kuhanje, dušenje, praženje| [L] SSKJ p1
 ■ ■ kastrola

kredenca ▶ krejɛ:nca in krə'djɛ:nca -e ž *kredenca* |kos pohištva, podoben omari, navadno za posodo in pribor| [L] SSKJ +

krožnik ▶ k'ro:žnik -a m *krožnik*: z'dejj 'rjɛ:čəmo k'ro:žniki [L] SSKJ p1 ■ ■ talar

kuhalnica ▶ 'kyxəncə -e ž *kuhalnica* |navadno lesena priprava za mešanje jedi med kuhanjem| [L] SSKJ +

L

ladelc ▶ 'la:dəlc -a m *predal* [L] SSKJ –, SES –, Plet. – ① [← nem. *laden* 'nalagati, naložiti'(Deb.)]

latvica ▶ 'la:tvica -e ž *latvica* |lončena posoda rabljena za mleko|: ma 'la:tvice so 'ra:təle 'pɥo:le bel, dər'ɣa:č so bli 'lɥo:nci s'ku:zi – tud 'la:tvice so ble, taki 'və:rčki bel, 'njɛ: [L] SSKJ p1

lesen ▶ lə'si:ən -a -u prid. *lesen* |ki je iz lesa|: ja nə p'la:dne se 'di:əne, z'dejj al so lə'si:əni al so 'te:ve, k-se do'bi: z'dejj, ros'fra:jəste [L] SSKJ p1

lij ▶ 'li:čk -a m *lij* |lijak, priprava za zlivanje tekočine v posodo skozi majhno odprtino| [L] SSKJ +

litra ▶ 'li:tərcə -e ž *litrka* |litrska posoda za tekočine, navadno za vino| [L] SSKJ *litrka* nar., SES –, Plet. –, Bez. –

lonček ▶ 'lɥo:nčk -a m manjš. od *lonec* [L] SSKJ +

lončen ▶ lon'či:ən -a -u prid. *lončen*: ɥ'ča:six so bli sam lon'či:əni, 'pɥo:l se jə zə'či:əlu tu p'ljɛ:xəstu, 'ku:kər jə zə 'ša:rkle al 'ta:ku, 'njɛ: [L] SSKJ +

lonec ▶ 'lu:ənc -a m *lonec* |višja posoda valjaste oblike za kuhanje| [L] SSKJ p1

lopar ▶ lo'pa:r -ja m *lopar* |lopati podobna priprava za dajanje kruha v peč|: lo'pa:r zə 'nu:ətər s'ta:ɥt [L] SSKJ p1

M

malen ▶ 'ma:lən -lna m *mlin* |naprava za mletje|: • MALEN ZA KAVO *mlin za kavo*: 'ma:lən zə ko'fje: [L] SSKJ –, SES –, Plet. +

mentrga ▶ 'mi:əntəɾɣa -e ž *mentrga, metrga* |miza s koritom za mesenje|: 'sa:m so ble – 'ne:ɪ blu 'sa:m tu zə 'me:ɪst təs'tu: – so ble 'mi:əntəɾɣe – 'mi:za, k-se 'u:ətpre nə 'və:ɾxi in 'nu:ətər /../ 'mi:za jə b'la: in jə bu pok'ro:u, to'ku: pok'ri:tu in z'du:olej jə bla ku ana 'ki:šta, 'nje:, /../ inu z'de:j nə 'və:ɾxi jə blu zə 'je:ɪst, 'nje:, čə se-j pa 'pje:klu al pej, 'rje:čmo, lə'za:jne, 're:zance, 'nje:, čə se jə 'de:ɪllu, se jə 'ti:st 'sa:m s'ni:əlu 'du:ol, uəbər'ni:lu in jə bu že p'lu:ox zə tes'tu:. In 'pu:ol so ble 'še: – zdej pa ne 've:ɪm vje:č, ko'ku: se-j 'rje:klu /../ je bla 'tyt taka 'ki:šta, mal dər'ɣa:č nəɾ'ja:n. 'Tu: so 'ne:ške. 'U:nu jə blu pa bel vi'su:oku, t'ku: ku enu ko'ri:tu. In na 'ku:ənc je 'me:ɪl tək u z'do:blene 'ru:əče 'nu:ətər inu u 'ti:stəm se-j tyt 'me:ɪslu [L] SSKJ etn.

metlica ▶ met'li:ca -e ž *metlica* |pripomoček za čiščenje posode iz koruznega ličja| [L] SSKJ ~

mětlica ▶ 'mjɛ:təlca in met'li:ca *metlica* |gospodinjska priprava iz tankih žic za stepanje beljakov, smetane|: ja ma, kəšən'bu:ot neɪ bla 'mjɛ:təlca, jə bu mo'tu:ck ▪ 'ne:ɪ blu təx mət'li:c [L] SSKJ p2

miza ▶ 'mi:za -e ž *miza* [L] SSKJ +

módel ▶ 'mu:ədəl -dla m *módel* |posoda za pečenje potice, zlasti lončena|: 'mu:ədli [L] SSKJ +

modél ▶ mo'de:ɪl -a m *model* |votla priprava, po kateri se oblikuje vanjo dana, vlita snov|: so bli lə'si:əni, mo'de:ɪl zə – 'nu:ətər se jə nət'la:člu 'pu:le 'pu:tər • MODEL ZA PUTER *model za maslo*: mo'de:ɪl zə 'pu:tər [L] SSKJ p5

motuck ▶ mo'tu:ck -a m star. |lesena priprava za mešanje in stepanje|: 'ja:, ma kəšən'bu:ot 'ne:ɪ-bla 'mjɛ:təlca, jə bu mo'tu:ck, so 'rje:kli, 've:ɪš. Jə blu tək: nə 'ru:əči, ta 'və:zkimu in na'so:jənu in z'du:oli jə blu t'ku: 'ku:kər ana z've:ɪzda nəɾ'ja:nu in 'tu: so 'rje:kli mo'tu:ck. Sej s 'ti:stəm se jə 'du:ost buot krom'pi:r al 'ke:j 'nu:ətər u 'lu:ənci zdrə'bi:lu, 'nje:. /.../ Jə blu 'tə:ku – de'bi:əlu je b'lu: bel 'ti:stu 'nje:, in to'ku:, 've:č 'ti:zdɣa j-'me:ɪlu, tək: 'rje:čmo, jə b'lu: na anih 'pi:ət z've:ɪschi:əlu je b'lu:, tək:, 'mu:əčnu. In t'lje: je blu na'so:jənu 'ɣu:or se jə tək: [pokaže] nəɾ'di:lu, 'rje:čmo, smə'ta:no al pej s'ne:ɪx se jə tut sə 'ti:stəm. 'Ne:ɪ blu təx mət'li:c [L] SSKJ –, SES –, Plet. –, Bez. –

možnar ▶ 'mu:əžnar -ja m *možnar* |močna, navadno kovinska ali kamnita posoda z zaokroženim dnom za drobljenje trdih snovi in začimb| [L] SSKJ p2

N

neške ▶ 'ne:ške - ø ž mn *neške* |podolgovata plitva posoda iz enega kosa lesa, za mesenje testa|: 'Ja:, 'tu: so 'ne:ške. 'Sa:m so ble – 'ne:ī blu 'sa:m tu zə 'me:īst təs'tu: – so ble 'mi:əntərye [L] SSKJ nar.

nož ▶ 'no:ušč -a m *nož* [L] SSKJ p1

O

obroč ⇒ rink

ognjišče ▶ oγ'ni:šče in uoγ'ni:šče -a m *ognjišče* |kraj, prostor z nezavarovanim ognjem, navadno v kuhinji|: p're:j so ble oγ'ni:šča ▪ 'jənu 'pɹo: so zə'či:əl 'ti:sta uoγ'ni:šča 'uə:n 'mje:tət [L] SSKJ p1

omara ▶ vo'ma:ra -e ž *omara*: inu 'pɹo:le so zə'či:əl pa vo'ma:re ▪ 'pɹo: so zə'či:əle prou 'ta:ke, ku so z'de:j, 'rje:čmo po s'ta:rəm 'uoma:re in 'pɹo: so zə'či:əle pa te v'i:si:əče in 'tu: [L] SSKJ +

omelo ▶ vo'mje:lu -a s *omelo* |priprava z daljšim držajem za ometanje peči| [L] SSKJ +

P

peč ▶ 'pi:əč pə'či: ž *peč*: • PEČ ZA KRUH *krušna peč*: 'pi:əč zə k'ru:x [L] SSKJ +

pekač ⇒ pleh

pinja ▶ 'pi:na -e ž *pinja* |priprava za izdelovanje masla| [L] SSKJ +

pladenj ▶ p'la:dən -dna m *pladenj* |okrogla ali podolgovata plitva posoda za prenašanje in serviranje jedi|: 'ja:, se-j 'ti:sket sej s'ta:rvlu na 'te:ve, /../ 'ja:, nə p'la:dne se 'di:əne, z'de:j, al so lə'si:əni al so 'te:ve, k-se do'bi: z'de:j, ros'fra:jəste [L] SSKJ +

pleh ▶ p'lje:x -a m *pekač* |nizka posoda za pečenje v pečici|: • OKROGEL PLEH *okrogel pekač*: sa 'ne:ī blu p'lje:xu 'te:x uək'ru:əγlix • PODOLGOVAT PLEH *podolgovati pekač*: po'do:uγvat p'ljexi: so bli 'sa:m podouγ'va:ti, ker so b'li: zo u špon'γe:rt [L] SSKJ ~, SES ~, Plet. ~ ① [← srvnem. *plěch* 'pločevina' (SES)]

plehast ▶ p'ljɛ:xəst -a -u prid. *pločevinast*: u'čai:six so bli sam lon'či:əni, 'pɥo:l se jə zə'či:əlu tu p'ljɛ:xəstu 'ku:kər jə zə 'ša:rkle al 'ta:ku [L] SSKJ –, Plet. + ① [← srvnem. *plěch* 'pločevina' (SES)]

ploh ▶ p'lɥo:x -a m *ploh* |*debelejši ploščat kos lesa iz podolžno razžaganega debla*|: je po'si:əbi p'lɥo:x zo .., lə'si:ən – p'lɥo:x zə tes'tu • PLOH ZA TESTO *ploh za valjanje testa*: p'lɥo:x zə tes'tu [L] SSKJ +

ploščica ⇒ škrlica

podovi ▶ po'do:vi -u m mn |*obloga iz lesenih desk na spodnji površini zaprtega prostora, po kateri se hodi*|: 'sa:m po'do:ve jə b'lu: 'mu:čnu 'ti:stu 'ri:bət s kər'ta:čo in po ko'le:ɲnox 'xɥo:tt [L] SSKJ pod

podpeka ▶ pod'pi:əka -e ž *peka* |*posoda, zlasti lončena ali litoželezna, pod katero se je, nekdaj na ognjišču, peklo predvsem kruh, danes pa se, navdano v kaminu, peče mesne jedi ipd.*|: pod'pi:əka, 'ja:, 'tu: jə b'lu: pod pə'pi:ələm, se-j 'rjɛ:klu, 'ɲjɛ:, se jə s'pɥo:dej 'de:ɲlu k'ru:x, 'ɲjɛ:, se jə pok'ri:lu s.. z druɣo ko'zi:co in 'ɣɥo:r se jə nəmə'ta:lu 'u:əɣle [L] SSKJ pekva nar. belokranjsko, SES –, Plet. –, Bez. –

podstavek ▶ pots'ta:ɥk -a m *podstavek* |*priprava, na katero se kaj da, postavi*|: pots'ta:ɥk. 'Ma sa 'ti:skat jəx 'ne:ɲ-blu, kər so ble take 'mi:ze – 'ɣə:rde in 'ne:ɲ-blu, se 'ne:ɲ š'pa:ralu tə'ku: kəkər ... • PODSTAVEK ZA KOZICE *podstavek za kozice*: pots'ta:ɥk zə ko'zi:ce [L] SSKJ p1

pokrivača ▶ pokə'r'va:če -e ž *pokrovka* |*kovinski, navadno okrogel predmet, ki se rabi za pokrivanje (kuhinjske) posode*| [L] SSKJ nar. zahodno

polica ▶ po'li:ca -e ž *polica*: zə'či:ətka so ble 'sa:m po'li:ce ▪ in nə 'ti:stix po'li:cox s'pɥo:dej so ble po'su:əde [L] SSKJ p1

pollitrca ▶ pou'li:tərca -e ž *polliter* |*pollitrška posoda za tekočine, navadno za vino*| [L] SSKJ polliter knjiž., redko, SES –, Plet. –, Bez. –

ponev ▶ 'pɥo:nu -nve ž *ponev* |*nizka okrogla posoda za pečenje, cvrenje, navadno z dolgim ročajem*|: 'ja:, tu jə zə prež'ɣa:jne 'de:ɲlət al pej zə c'və:rt, 'ja:, 'tu: jə bla 'pɥo:nu [L] SSKJ p1

porcelanast ▶ porcə'la:nəst -a -u prid. *porcelanast*: so ble porc'la:naste, take po'su:əde ▪ u 'sɥo:be se jə 'de:ɲlu 'ta:ke və'li:ke sk'le:ɲde porcə'la:nəste [L] SSKJ +

posoda ▶ po'su:əda -e ž *posoda* |votel predmet za prenašanje, hranjenje česa|: 'ti:sti 'ri:nki so b'li:, 'nje:, nə špon'ɣe:rtəx, 'ri:nki, jənu 'ti:st se jə ʊədmək'ni:lu in se jə po'su:ədo 'de:ɪl 'nu:ətər
 ☐ SSKJ + ■ ⇒ črepinja

predal ⇒ ladelc

predpasnik ⇒ fiertoh

pretror ▶ pret'ru:ər -a m |*pečica pri štedilniku na drva*|: in 'to:m je b'lu: pret'ru:ər zə 'pje:čt ☐ SSKJ –, SES –, Plet. –, Bez. ror ① [prim. nem. *Backrohr, Backröhre* 'pečica' (Deb.)]

prt ▶ 'pə:rt -a m *prt* ☐ SSKJ +

prtiček ▶ pər'ti:čk -a m manjš. od *prt*: 'tu: so bli pər'ti:čki ☐ SSKJ +

R

rešeto ▶ re'šje:tu -a s *rešeto* |*priprava iz lesenega okroglega ogrodja z mrežo, zlasti za čiščenje žita, zrnja*| ☐ SSKJ +

ribežen ▶ 'ri:bežən -žna m *ribežen* |*priprava z ravnimi, polkrožnimi rezili ali ostrimi izboklinami*| ☐ SSKJ +

rink ▶ 'ri:nk -a m *rinka, obroč* |*sestavni del plošče štedilnika na drva, ki je imela navadno vsaj tri take obroče za prilagoditev velikosti kozice, da se je lahko vstavila v odprtino, neposredno nad ogenj*|: 'ti:sti 'ri:nki so b'li:, 'nje:, nə špon'ɣe:rtəx, 'ri:nki, jənu 'ti:st se jə ʊədmək'ni:lu in se jə po'su:ədo 'de:ɪl 'nu:ətər ☐ SSKJ *rinka* nižje pog.

roč ▶ 'rɔo:č -a m *roč* |*del priprave, zlasti posode, namenjen za držanje z rokami*|: 'na:jveč so ble 'ta:ke z-'rɔo:čəm ☐ SSKJ p1

rosfrajast ▶ ros'fra:jəst -a -u prid. *rostfrej* |*nerjaveč*|: ja nə p'la:dne se 'di:əne, z'de:j al so lə'si:əni al so 'te:ve, k-se do'bi: z'de:j, ros'fra:jəste ☐ SSKJ –, SES –, Plet. – ① [← nem. *rostfrei* 'nerjaveč' (Deb.)]

roštilj ▶ roš'ti:lɟ -a m *roštilj* |*priprava z rešetko ali ploščo za pečenje nad žerjavico ali na plin; priprava s palico, na katero se natakne žival, za pečenje navadno nad žerjavico; raženj*|: z'de:j so ɣər'de:ɪle jən ros., tisti, 'ke:j so, roš'ti:lɟi al nə 've:ɪm kej, 'ma kər ta 'mu:əda jə 'pə:ršla 'pɔo: ʊət təm 'duo:l, z 'ju:ɣa 'xɔo:r ☐ SSKJ žarg. ■ ⇒ gardela

S

sito ▶ 'si:tu -a s *sito* |priprava iz ogrodja z gosto mrežo, zlasti za sejanje moke| [L] SSKJ p1

skleda ▶ sk'le:ɟda -e ž *skleda* |večja, navadno okrogla posoda|: ʊ 'sʉo:be se jə 'de:ɟlu 'ta:ke və'li:ke sk'le:ɟde porcə'la:nəste ▪ sk'le:ɟda zə k'ru:x [L] SSKJ +

sklečka ▶ sk'le:ɟčka -e ž manjš. od *skleda* [L] SSKJ pog.

sklednik ▶ sk'le:ɟdnik -a m *sklednik* |kos pohištva, ki navadno visi na steni, za shranjevanje skled| [L] SSKJ etn.

steklen ▶ stək'li:ən -a -u prid. *steklen* [L] SSKJ +

stelaža ▶ sto'la:že -e ž *regal* |kos pohištva, sestavljen iz polic|: 'ja:, 'tyt sto'la:že so b'le: [L] SSKJ ~, SES –, Plet. –

stol ▶ s'to:ʉ s'tʉo:la m *stol*: kond're:ɟye, s'tʉo:li, klo'pi: – dər'ɣa:či 'ne:ɟ-blu. [L] SSKJ p1 ■ 目 kondrejga

svitek ▶ s'vi:tk -a m *svitek* |obročasta, spletena ali iz blaga narejena priprava za lažje prenašanje bremen na glavi|: in 'ti:stu se jə 'me:ɟl tak s'vi:tk nə ɣ'la:vi in nə 'ti:stu se-j post..., jə 'de:ɟl 'ti:st, 'ca:ɟno al 'jə:rbəs, 'ka:r jə b'lu:, in se jə 'nɟe:slu nə do'lu:əčən k're:ɟ, 'ka:mor so bli 'de:ɟluci [L] SSKJ p1

Š

šalčka ▶ 'ša:lčka -e ž *skodelica*: ma ʉ'sɟe: jə bla 'ša:lčka, zə 'ča:ɟ in zə ko'fi:e [L] SSKJ nižje pog.

šefrca ▶ 'ši:əfərca -e ž *zajemalka* |priprava iz vbočenega dela in daljšega ročaja za zajemanje, premeščanje jedi| [L] SSKJ –, SES šeflja, Plet. –, Bez. šeflja ① [← nem. *Schöpflöffel* 'zajemalka' (Deb.)]

škaf ▶ š'ko:f in š'ka:f -a m *škaf* |navadno nizka in lesena posoda z dvema ušesoma|: ʉ š'ka:fəx nə ɣ'la:vi • ŠKAF ZA VODO *škaf za vodo*: 'ško:f zə 'vo:do [L] SSKJ p1

škatla ▶ š'ka:tla -e ž *škatla* |posoda kvadraste, valjaste oblike, navadno s pokrovom, iz kartona, pločvine za shranjevanje, embalažo|: rəz'li:čnu je blu, 've:ɟš. 'A:ni so meɟl prou

na'va:dne š'ka:tle, de so 'nu:ətər 'de:ĩli, 'a:ni so kar štər'ko:ce, š'tu:oke is pa'pi:rja – ūsi 'su:ərte jə b'lu: [L SSKJ p1

škrlica ▶ škər'li:ca -e ž *ploščica* |*tanjši ploščat izdelek iz žgane gline za oblaganje sten, tal*|: in 'puo: se je 'ti:stu, se je spremə'ni:lu, se-j 'da:l 'te:ve, p'lo:ščice, škər'li:ce [L SSKJ ~, SES –, Plet. –] ① [← sln. *škrla*, *skril* |*plošča iz (glinastega) skrilavca, ki se uporablja zlasti za pokrivanje streh*| (SSKJ, gl. gesli *škrla* nar., *skril*)]

škartoc ▶ štər'ko:c -a m *škartoc* |(papirnata) vrečka|: rəz'li:čnu je blu, 've:ĩš. 'A:ni so meĩl prou na'va:dne š'ka:tle, de so 'nu:ətər 'de:ĩli, 'a:ni so kar štər'ko:ce, š'tu:oke is pa'pi:rja – ūsi 'su:ərte jə b'lu: [L SSKJ škartoc nar. primorsko

špajz ▶ š'pa:jz -a m *shramba*: 'tu: so bli š'pa:jzi [L SSKJ –, SES –, Plet. –, Bez. špajza ① [← nem. *Speis* 'shramba' (Deb.)]

šporgert ▶ špon'ɣe:rt -a m *štedilnik*: so 'de:ĩli nə s're:ĩdo 'ta:ke ve'li:ke špon'ɣe:rte po kme'ti:jex [L SSKJ –, SES –, Plet. –] ① [← nem. *Sparherd* 'štedilnik' (SES, gl. geslo *štedilnik*)]

štamprli ▶ š'ta:mpərli -lija m *štamprl* |šilce, kozarec za žganje za 0,3 dl| [L SSKJ štamprl nižje pog., SES štamprl, Plet. –

štenjak ▶ štə'na:k -a m *vedro* |višja okrogla posoda z enim velikim polkrožnim ročajem|: šte'na:k se jə pa do'ma:, kodər se jə po'mo:u:zlu, də se-j pər'nje:slu ū 'xi:šo • ŠTENJAK ZA VODO *vedro za vodo*: šte'na:k zə 'vo:do [L SSKJ –, SES –, Plet. +, Bez. +] ① [← nar. it. *stagnata* 'kositrna posoda' (Šle.), furl. *stagnade* 'kositrna posoda' (Brec.), rom. *stagnaco* 'vedro' (Bez.)]

štok ▶ š'tu:ok -a m *škrnicelj* |papirnata vrečka v obliki stožca za hranjenje drobnih stvari, hrane|: rəz'li:čnu je blu, 've:ĩš. 'A:ni so meĩl prou na'va:dne š'ka:tle, de so 'nu:ətər 'de:ĩli, 'a:ni so kar štər'ko:ce, š'tu:oke is pa'pi:rja – ūsi 'su:ərte jə b'lu: [L SSKJ ~, SES ~, Plet. –

T

taca ▶ 'ta:ca -e ž star. |večji plitev krožnik za serviranje jedi, predvsem mesa|: 'ta:ca se-j 'rje:klu, 'ta:ce. U ɣ'la:ɣənəm jə blu 'vi:əči 'ti:st 'ta:lər, 'nje:, in so 'rje:kli ja nə 'ta:co bomo 'de:ĩli mə'su: /.../ 'ja:, də so 'puo:le 'ja:məli 'ɣo:stje 'uən, 'ja: [L SSKJ ~, SES ~, Plet. ~, Bez. ~] ① [← it. *tazza* 'skodelica', nem. *Tasse* 'skodelica' (Šle., Deb.)]

talar ▶ 'ta:lər -ja m star. *krožnik* |*nekoliko poglobljena, navadno okrogla posoda za serviranje hrane*|: z'de:j 'rje:čəmo k'ro:žniki, 'nje:, ma 'ta:lərji so bli γlo'bʊo:ki in p'li:tvi in pʊo so bli še 'ti:sti tə 'ma:li zə so'la:to al nə 've:im 'ke:j, kar se jə 'de:ilu 'γʊo:r • GLOBOK TALAR *globok krožnik*: γlo'bʊo:k 'ta:lər • PLITEV TALAR *plitev krožnik*: p'li:tu 'ta:lər • TAMALI TALAR *mali krožnik*: tə'ma:l 'ta:lər [SSKJ ~, SES ~, Plet. ~, Bez. + ① [← nem. *Teller* 'krožnik'(Deb.)]]
 ☞ krožnik

težek ▶ 'tje:šk -a -u prid. *težek* • TEŽKA POSODA *železna posoda*: 'tje:ška po'su:əda [SSKJ p1

V

vaga ▶ 'va:ɣa -e ž *tehnica* [SSKJ p1 pog.

valjar ▶ 'va:lər -ja m *valjar* |*navadno lesena priprava v obliki valja z dvema ročajema za valjanje testa*| [SSKJ p1

vilice ▶ 'vi:lce -e ž mn *vilice* [SSKJ +

vitrina ▶ vit'ri:na -e ž *vitrina* |*kos pohištva z eno stekleno steno ali več za razstavljanje, shranjevanje*| [SSKJ +

vrč ▶ 'və:rč -a m *vrč* |*trebušasta posoda z ročajem, navadno ožjim grlom, zlasti za nalivanje*|: 'və:rč 'ne:ima pok'ru:ova, 'ka:nta pa ima 'ti:st pok'ruo:u nə 'və:rxɪ, də pok'ri:jəš. [SSKJ p1
 ⇒ broka, buča

Z

zamašek ▶ za'mo:šk -a m *zamašek*: 'ja:, tu so za'mo:ški s-'plu:te [SSKJ p1

zavesa ▶ za've:isa -e ž *zavesa*: zə'či:ətka so ble 'sa:m po'li:ce, so ble za'γə:rnene zə z za've:iso [SSKJ p1

Ž

železen ▶ žə'le:izən -zna -znu prid. *železen* [SSKJ p1

žlica ▶ ž'li:ca -e ž *žlica* [SSKJ p1

6 ZAKLJUČEK

Cilj, ki sem si ga zastavila za diplomsko delo, je bil zbrati kuhinjsko besedje in ga urediti v narečni slovar. S pomočjo informatorke, s katero sem se pogovarjala o posodi, priboru, opremi ter prostorih, ki so povezani s pripravo in shranjevanjem živil, sem dobila 121 enobesednih poimenovanj. Uporabila sem jih za iztočnice tematskega slovarja, vključila pa sem tudi nekaj (stalnih) besednih zvez.

Veliko besed je prevzetih iz drugih jezikov, zaradi bližine meje predvsem iz sosednjih romanskih jezikov in narečij (*broka, dopja, grdela, kofetera, kondrega, štenjak, taca*), še več pa iz nemščine, kar je verjetno povezano z izvorom same predmetnosti (*bank, fiertoh, ladelc, pretror, rosfrajast, šeferca, špajz, talar*). To je v nasprotju z mojim pričakovanjem, saj sem zaradi bližine in možnosti pridobivanja kuhinjskih pripomočkov pri gospodarsko bolj razvitih sosedih predvidevala, da bo več poimenovanj prevzetih iz romanskih jezikov in narečij. O nakupovanju gospodinjskih pripomočkov in opreme v Italiji je pisala tudi Špela Ledinek Lozej (2011). Nekaterim besedam izvora nisem uspela ugotoviti. Tako je poimenovanje *cingola* 'priprava za nošenje dveh veder', za katero pa lahko na podlagi opisa priprave sklepam, da je sorodno s *cingalico* 'gugalnico'. Nekateri narečni izrazi so našli svoje mesto v *Slovarju slovenskega knjižnega jezika* z oznako narečno (*hram, neške*) oziroma narečno zahodno (*kocelj, pokrivača, škrtoc*), našla pa sem tudi besede, katerih pomen ni enak pomenu, ki ga najdemo v *Slovarju slovenskega knjižnega jezika*, oziroma imajo besede dodaten pomen (npr. *bank* pomeni 'večja skrinja za shranjevanje živil, predvsem žit' in ne samo 'delovna miza, pult', kot je zapisano v SSKJ, podobno tudi *stelaža, taca, talar* itd.). Med zbranimi poimenovanji je 22 % takih, ki v *Slovarju slovenskega knjižnega jezika* niso navedena oziroma se njihov pomen s tam navedenim ne ujema.

Poleg poimenovanj, ki jih govorci še splošno rabijo, je v slovarju tudi nekaj takih, ki so jih izpodrinila druga poimenovanja, navadno knjižna (npr. namesto *kastrola* se zdaj rabi *kozica*, namesto *talar* in *kondrega* pa sta v bolj nevtralni rabi *krožnik* in *stol* itd.); tem sem dodala kvalifikator starejše. Enako sem storila pri besedah, ki so v času tehnološkega napredka izgubila poimenovano predmetnost (npr. *motuck, cingola*), sej se jih ne uporablja več, v spominu starejših ljudi pa so še žive.

Ko sem se odločala za temo diplomske naloge, me je vodilo zavedanje o neraziskanosti govorov Vipavske doline ter o možnostih, ki jih prinaša znanje o zgodovini kraja in narečju. Z nadaljnjim raziskovanjem, zapisom in ohranjanjem narečja bo oblikovan pomemben element

lokalne identitete, ki bo prebivalce Planine oziroma Vipavske doline označeval v pestrosti evropskih regionalnih identitet. To je med drugim odlična priložnost za oblikovanje lokalnih turističnih vsebin, ki lahko veliko prispevajo h gospodarskemu razvoju kraja.

7 POVZETEK

Za svoje diplomsko delo sem pripravila narečni tematski slovar vasi Planina. Zajela sem kuhinjsko leksiko, in sicer izraze za posodo, pribor, opremo ter prostore, ki so povezani s pripravo in shranjevanjem živil. Nastal je na podlagi vodenega pogovora z domačinko, ki sem ga zapisala v fonetični transkripciji.

Na Planini, ki leži jugovzhodno od Ajdovščine, govorijo notranjsko narečje primorske narečne skupine. Narečje je prvotno, po diahroni delitvi, jugovzhodno slovensko narečje in ima starejše razvojne značilnosti skupne z dolenjščino, novejše razvojne značilnosti in slušni vtis pa s primorščino. Poleg tega so na govor vplivali stiki z drugimi jeziki, predvsem romanski jeziki in narečja ter nemščina, od koder so bili prevzeti nekateri kuhinjski izrazi, ki sem jih vključila v slovar – to so *broka*, *dopja*, *grdela*, *kofetera*, *kondrega*, *štenjak*, *taca* iz romanskih jezikov in *bank*, *fiertoh*, *ladelc*, *pretror*, *rosfrajast*, *šeferca*, *špajz*, *talar* iz nemščine. Vključila sem tudi poimenovanja, ki zaradi gospodarskega in tehnološkega razvoja v zadnjih desetletjih izgubljajo poimenovano predmetnost (*motuck*, *cingola*), ali pa jih mlajši govorci nadomeščajo z drugačnimi, ko stopajo v stik z drugimi socialnimi zvrstmi slovenskega jezika (*kastrola*, *talar*, *kondrega*).

Moj glavni namen je bil prispevati k ohranjanju narečnih izrazov, ki se počasi pozabljajo, saj je narečje pomemben element kulturne dediščine Vipavske doline in lokalne identitete prebivalcev Planine, poleg tega pa je tudi odločna priložnost za turistični razvoj vasi in celotne doline.

8 VIRI IN LITERATURA

France BEZLAJ, 1976–2005: *Etimološki slovar slovenskega jezika* 1–4. Ljubljana: Mladinska knjiga (četrta knjiga: Založba ZRC).

Marijan BRECELJ, 2006: *Furlansko-slovenski slovar*. Nova Gorica: Goriška knjižnica Franceta Bevka.

Da ne bi pozabili. Planina pri Ajdovščini: običaji in recepti naših prednikov, 2005. Planina pri Ajdovščini: Aktiv gospodinj.

Doris, Božidar in Primož DEBENJAK, 2001: *Veliki nemško-slovenski slovar*. Ljubljana: DZS.

Doris, Božidar in Primož DEBENJAK, 1995: *Veliki slovensko-nemški slovar*. Ljubljana: DZS.

Janko JURANČIČ, 2005: *Srbsko ali hrvaško slovenski slovar* (elektronski vir). Ljubljana: DZS.

Karmen KENDA-JEŽ, 2007: *Shranli smo jih v bančah. Slovski prispevek k poznavanju oblačilne kulture v Kanalski dolini. Contributo lessicale alla conoscenza dell'abbigliamento in Val Canale*. Ukve: S. K. S. Planika Kanalska dolina; Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU.

Špela LEDINEK LOZEJ, 2011: *Stanovanjska kultura v Vipavski dolini: etnološki vidik razvoja in pomena kuhinje v 20. stoletju* (doktorska disertacija). Nova Gorica [Š. Ledinek Lozej].

Tine LOGAR, 1993: *Slovenska narečja*. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.

Planina nad Ajdovščino. Vipavska dolina (elektronski vir). Dostopno na: <http://www.vas-planina.si/>.

Postojnsko okrajno glavarstvo. Zemljepisni in zgodovinski opis, 1889. Postojna: R. Šeber.

Slovar slovenskega knjižnega jezika, 2000 (elektronski vir). Ljubljana: SAZU, ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. Dostopno na spletnem naslovu: <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html>.

Vera SMOLE, 2001: Zahodna slovenska narečja. *Enciklopedija Slovenije*, 15. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Marko SNOJ, 2009: *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana: Modrijan.

Sergij ŠLENC, 1997: *Veliki italijansko-slovenski slovar*. Ljubljana: DZS.

9 PRILOGE

1. Vprašalnica za kuhinjsko izrazje (sestavili Vera Smole in Nika Bajec)
2. Izjava o avtorstvu

PRILOGA 1

Vprašalnica za kuhinjsko izrazje

KRAJ ZAPISA (vas, zaselek, pošta, občina)

ČAS ZAPISA (mesec in leto)

INFORMATOR

Ime in priimek:

Hišno ime:

Leto in kraj rojstva:

Šolanje:

Poklic:

1. **Skupno** ime za 'votel predmet za prenašanje, hranjenje česa'
2. **Zaničljivo** ime za iste predmete

Posoda za kuhanje

3. Visoka, ožja posoda za kuhanje
4. Nizka, širša posoda za kuhanje, dušenje, praženje ... z dvema ročajema
5. Trinožna lončena ali železna kozica nekoč rabljena za kuhanje na ognjišču
6. Spodaj ožja posoda z enim daljšim ročajem, ki se je vstavila v odprtino na plošči štedilnika
7. Posoda za kuhanje kave – navadno spodaj širša in z enim ročajem
8. Posebna tridelna posoda za kuhanje kave
9. Posoda za pečenje, cvrenje, ponavadi z enim dolgim ročajem
10. Posoda za kuhanje prašiču
11. Priprava pokrivanje posod za kuhanje, dušenje, praženje
12. Del posode, namenjen držanju posode

Posoda za pečenje

13. Nizka kovinska posoda, navadno pravokotne oblike, za pečenje v pečici
14. Okrogla plitva posoda za pečenje v pečici
15. Kovinski okrogel pekač za potice, kolače z valovitim ostenjem in stožčastim nastavkom na sredi
 - a. Tak pekač, če je lončen
16. Ožji in podolgovat lončen ali kovinski pekač za potice ipd.
17. Posoda (lončena, pločevinasta ali kositrna) pod katero se na ognjišču pečejo kruh, mesne jedi
18. Druge vrste posode za pečenje

Posoda za serviranje

19. Splošno poimenovanje – navadno okrogla posoda za serviranje hrane
 - a. Poglobljen, za serviranje juhe
 - b. Plitev
 - c. Plitev, manjši
20. Večja plitva posoda npr. za serviranje mesnega narezka
21. Večja, globoka posoda za pripravljanje in serviranje hrane (npr. za solato)
22. Majhna skleda (pomanjševalnica od skleda)
23. Višja okrogla posoda, ponavadi z ročajem, iz katere pijete čaj, mleko ...
24. Nižja, manjša okrogla posoda, ponavadi z ročajem, iz katere pijete čaj, mleko, kavo ...

Pribor, s katerim jemo

25. Za juho
26. Za krompir, meso
27. Za rezanje
28. Oblike nožev – njihove oblike in uporaba

Posoda za tekočine

29. Steklена posoda, iz katere pijemo vino, vodo – splošno poimenovanje
 - a. So za različne oblike različna poimenovanja? Katera?
30. Steklen kozarec, iz katerega pijemo žganje
31. Trebušasta posoda z ročajem za pijačo, ponavadi za vino
32. Še druge vrste posod za vino in drugo pijačo

- a. Po velikosti (0,5 lita, 1 liter, 2 litra)
- 33. Splošno poimenovanje za stekleno posodo z ožjim grlom za tekočine
- 34. Plastična posoda z ožjim grlom za tekočine
- 35. Opletana steklenica
- 36. Predmet za mašenje odprtini na posodi

Druge posode in priprave

- 37. Večja nižja posoda z dvema ročajema, za vodo, pomivanje itd.
- 38. Večja višja okrogla posoda z enim velikim polkrožnim ročajem za vodo, pomije itd.
- 39. Velika skleda, npr. za mesenje testa
- 40. Nekoč lesena podolgovata posoda za mešenje testa
- 41. Posoda za odcejanje z luknjicami na njenem dnu
- 42. Priprava za zlivanje tekočine v posodo skozi majhno odprtino
- 43. Priprava za precejanje tekočin (npr. čaja)
 - a. Ta priprava, če je majhna (pomanjševalnica)
- 44. Priprava z daljšim ročajem za zajemanje hrane
- 45. Priprava z daljšim ročajem za zajemanje vode iz večje posode
- 46. Deska za rezanje
- 47. Deska za valjanje testa
- 48. Priprava za valjanje testa
- 49. Priprava z valovitim rezilom za rezanje testa
- 50. Pripomoček za mešanje hrane pri kuhanju, navadno lesen
- 51. Lesena priprava, ploščate oblike, s katero se meša polento
- 52. Pripomoček za mečkanje krompirja, fižola ...
- 53. Priprava za pasiranje (pretlačenje) fižola, marmelade ...
- 54. Priprava za drobljenje začimb
- 55. Mlinček za kavo
- 56. Nekoč priprava za praženje kave
- 57. Priprava za ribanje korenja, sira ipd.
- 58. Posoda za shranjevanje jedilnega pribora
- 59. Posode za sol, sladkor, kavo
- 60. Pripomoček za pomivanje posode
- 61. Kos blaga za brisanje ipd., ki se rabi v kuhinji
- 62. Zaščitno oblačilo, ki pokriva sprednji del telesa

- 63. Krpa za prijemanje vročih posod
- 64. Podstavek za vroče posode
- 65. Posoda za prenašanje mleka
- 66. Priprava za izdelovanje masla
 - a. Deli take priprave
- 67. Model za oblikovanje masla
- 68. Posoda za kisanje mleka
- 69. Okrogla ali kvadratna mreža za pečenje nad žerjavico, žar
- 70. Priprava za mešanje, stepanje
- 71. Priprava za tehtanje

Vrste posode glede na snov, iz katere je narejena

- 72. Glinasta
- 73. Iz porcelana
- 74. Lesena
- 75. Železna
- 76. Iz drugih kovin
- 77. Iz stekla
- 78. Razbita lončena ali porcelanasta posoda
- 79. Razbita steklena posoda

PRILOGA 2

Izjava o avtorstvu

Izjavljam, da je diplomsko delo v celoti moje avtorsko delo ter da so uporabljeni viri in literatura navedeni v skladu z mednarodnimi standardi in veljavno zakonodajo.

Ljubljana, 14. septembra 2012

Nika Bajec